

राज्यघटना : मूलभूत हक्क (अनु. १२ ते ३५)

भाग ३ — अमेरिकी घटनेवरून प्रेरित; नागरिकांच्या स्वातंत्र्याची हमी

अनु. १२ : 'राज्य' व्याख्या — केंद्र व राज्य सरकार, संसद-विधानमंडळे, स्थानिक संस्था

अनु. १३ : मूलभूत हक्कांशी विरोधी कायदा रद्द (न्यायिक पुनरावलोकनाचा आधार)

अनु. १४ : कायद्यापुढे समानता (ब्रिटन) + कायद्याचे समान संरक्षण (अमेरिका)

अनु. १५ : धर्म, जात, लिंग, जन्मस्थान, वंश यावरून भेदभाव निषिद्ध

अनु. १९ : सहा स्वातंत्र्ये — वाक्, सभा, संघटना, संचार, निवास, व्यवसाय

अनु. २१ : प्राण व दैहिक स्वातंत्र्य — कायद्याच्या प्रक्रियेशिवाय काढता येत नाही

अनु. २२ : प्रतिबंधक कारावासाचे नियम (संरक्षण ३ महिन्यांपर्यंत)

अनु. २३-२४ : दासत्व, बेगारी व बालश्रम (१४ वर्षाखालील) प्रतिबंध

अनु. २५-२८ : धर्म स्वातंत्र्य — मन, कृती, प्रसार; शैक्षणिक संस्थांमधील मर्यादा

अनु. २९-३० : अल्पसंख्याकांचे संस्कृती-शिक्षण हक्क (संस्था स्थापनेचा अधिकार)

अनु. ३२ : घटनात्मक उपाय — थेट सर्वोच्च न्यायालयात रिट; 'घटनेचे हृदय व आत्मा'

ट्रिक : १२-२२ व्यक्तिगत । २३-२४ शोषणविरोधी । २५-२८ धर्म । २९-३० शिक्षण-संस्कृती

— Knikvira Digital । हस्तलिखित वही-नोट्स, पान १

समास व अलंकार : एक नजरेंत

समास (६ प्रकार) :

अव्ययीभाव — पूर्वपद अव्यय प्रधान । यथाशक्ति, वरवर, घरोघरी

तत्पुरुष — उत्तरपद प्रधान, विभक्ती लोप । राजपुत्र (राजाचा पुत्र)

कर्मधारय — विशेषण-विशेष्य संबंध । नीलकंठ, महात्मा

द्विगू — संख्यावाचक पूर्वपद, समूहबोध । त्रिकोण, पंचवटी, चौरस

द्वंद्व — दोन्ही पदे प्रधान । माता-पिता, धनधान्य, हातपाय

बहुव्रीही — वगळक तिसऱ्याच अर्थ । दशानन (रावण), पीतांबर (विष्णू)

अलंकार (महत्त्वाचे ५) :

उपमा — सादृश्य (सा/सारखा/वा) । 'मुख चंद्रासारखे' / 'बहीण आईसारखी'

रूपक — एकच रूप धारण । 'तो मैदानात खरे तर सिंहच झाला'

उत्प्रेक्षा — अपरचा सौंदर्य-उल्लासाचा उल्लेख । 'मेघ पितांबर धरती भासे'

यमक — शब्दाची पुनरावृत्ती, अर्थ वेगळे । 'अंगण आवडे तुझे अंगण'

श्लेष — एका शब्दाला दोन अर्थ एकत्र । 'सागर' (महाज्ञानी व समुद्र)

— Knikvira Digital । हस्तलिखित वही-नोट्स, पान ९

अंकगणित : जलद गणित सूत्रे

■ एकक ५ असलेल्या संख्येचा वर्ग : (आधीचे अंक $\times$ त्यापुढचा अंक) । शेवटी २५

उदा. $८५^2 = (८ \times ९) | २५ = ७२२५$ । $९५^2 = (९ \times १०) | २५ = ९०२५$

■ ११ ने गुणणे : संख्येच्या अंकांची बेरीज मध्याहून लिहा

उदा. $४३ \times ११ = ४(७)३ = ४७३$ । $५२ \times ११ = ५(७)२ = ५७२$

■ क्रमागत %वाढ : निव्वळ% = $a + b + (ab/१००)$; $१०\% + २०\% = ३२\%$ वाढ!

■ वर्गाचा फरक : $a^2 - b^2 = (a+b)(a-b)$ । $९९^2 - ९८^2 = (९९+९८)(१) = १९७$

■ सरासरी : एकूण = सरासरी $\times$ नोंद; नवीन नोंद आली तर फरक-पद्धत वापरा

■ काम-वेळ : $M_1D_1 = M_2D_2$ । १२ माणसे ८ दिवस = ६ माणसे १६ दिवस

■ नफा% = (नफा/किंमत) $\times १००$; विक्री किंमत = किंमत + नफा

■ वेग = अंतर/काळ । $\text{km/hr} \rightarrow \text{m/s}$ करण्यासाठी $\times ५/१८$

■ साधे(सरळ) व्याज : $SI = P \times R \times T / १००$ । चक्रवाढ रकमा = $P(१+R/१००)^T$

Exam Tip : आधी पर्यायांकडे पाहा; अंदाजे २ पर्याय eliminate करा!

— Knikvira Digital । हस्तलिखित वही-नोट्स, पान १३